

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמינים

257

פרשת ויגש

תשע"ט

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

היכן נגש יהודה לתפלה?

"ויגש אליו יהודה" (מד יח)

במדרש (ב"ר צג ו) מובא שיהודה נגש לפני יוסף בדורון, בתפלה ובמלחמה. ולכאורה, גשתו לפיכך ולמלחמה מבארים בפסוק (ראה רש"י על אהרן), אך היכן מצוינו בפסוקים שהתפלל?

פרש רבי זלמן סורוצקין גא"כ: לוצק:

את הפסוק (נחמיה ב ד-ה): "וַתִּתְּנֵנִי לָאֵלֶיךָ הַשָּׁמַיִם; וְאָמַר לְמַלְאָכָי, פָּרֹשׁ הַמַּהְרָשׁ" (ח"א, ר"ה ג ב), כי נחמיה דבר לאזני המלך אך בלבדו כון להתפלל לה'. ואף כאן נוכל לפרש כי כשאמר יהודה ליוסף (להלן פס' לד): "כי אף אעלה אל אבי והנער אֵנְנוּ אִתִּי..." כון בלבדו להתפלל לפני ה', ועל תפלה זו דבר המדרש.

אזנים לתורה

לסדר שבחו של מקום לפני התפלה

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני" (מד יח)

הנגשה - לתפלה (ב"ר צג ו).

אמר האדמו"ר רבי יחיאל מיכל מגלינא חתן הדברי חיים' מצאנו:

בפסוק זה נרמז דברי הגמרא (ברכות לב א): "לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך תפלה", וכך הוא פרוש הכתוב: "ויגש אליו" - כשנגש אדם לתפלה; ראשית: "יהודה" - יודה ויספר בשבחו של מקום, ורק אחר כך יבקש בקשתו - "בי אדני".

שב ושמ

קבלת התפלה תלויה באופן הגשתה

"ידבר נא עבדך דבר באזני אדני" (מד יח)

יש להבין את פשר דברי יהודה: "ידבר נא עבדך דבר באזני אדני" - וכי עד עתה עם מי דבר?

פרש המגיד מדובנא:

לצורת הפעת הדברים יש השפעה רבה, לעתים אף יותר מהמלים עצמן. לדוגמה, מגימת הדבור וגובה הטון נתן להוכח האם הדבור מבקש בתחנונים, או שמא מחציץ פניו. לכן דקדק יהודה לבקש: "ידבר נא... באזני אדני" - רצוני להשמיע דברי ישירות לאזניך, בלא תווך של מתרגמן, ובטוחני שכאשר תשמע את הדברים יוצאים מפי תעתר לבקשתי.

בדומה לכך הזהירו חכמים אף לענין התפלה (אבות ב י): "וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא". זאת משום שקבלת התפלה תלויה בצורת הגשתה; אם מתפלל האדם

בנמיכות הרוח ובלשון תחנונים, אזי תתקבל תפלתו.

אהל יעקב

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

האחים נבהלו מסוד אמן

"ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" (מה ג)

השבון הגמטריה של מלוי אותיות 'יוסף' [אותיות ו' וד' הממלאות את האות יד', ו' ו' של וי', מ' ו' של סמך' וה' של פ"ה] הנו צ"א - בגימטריה של 'אמן', וזהו: "כי נבהלו מפניו" - שנבהלו מסוד 'אמן' הרמז בתוך [בפנים] אותיות שמו.

אצרת אליהו [לרבי יוסף חיים מבגדד]

באין מליץ ישר - צדקנו במשפט

"ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך" (מד יח)

יש להבין את פשר טענת יהודה: הלא האחים עצמם הצהירו בפני יוסף (לעיל פס' ט): "אשר ימצא אתו מעבדך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים", ואלו יוסף הסתפק בלקיחת "אשר נמצא הגביע בידו" בלבד, ומה פתחון פה יש כנגדו?

פרש זאת רבי יוסף שאול נתנזון על פי היסוד שכתב רבנו אליעזר אשכנזי בספרו 'מעשי ה' (מעשי תורה יב): כאשר חוטא האדם בחטא כה כבד עד שאין אפשו להענישו כפי מעשיו, אזי אין ברה אלא לפוטרו לגמרי, ואף לא להענישו בענש קל. זאת משום שאין לקבע ענש קל על חטא כבד. לפיכך, כשבקש משה מלפני ה' שימחל לישראל על חטא העגל, הגדיל את חטאם (שמות לב לא) באומרו: "אנא חטא העם הזה חטאה גדלה" - ומתוך כך יש למחל להם.

אף יהודה טען לפני יוסף: אם אינך יכול להענישנו כפי שמוגיע לנו, אינך יכול אף להענישנו בענש קל ולאסר את בנימין בלבד, אלא עליך לתור לנו לגמרי ולשחררו לנפשו.

בכך פרש רבי יוסף שאול את בקשתו בימים הנוראים מלפני ה': "באין מליץ ישר מול מגיד פשע" - באשר כה גדלו חטאינו, וכאשר: "תגיד לעקב דבר חק ומשפט" - ימצא שאין בנמצא ענש שיכול לכפר עלינו, אזי אין לה

אלא לפוטרו מענש - וצדקנו במשפט המלך המשפט. דברי שאול' לקוטים

פושעי ישראל תנאי בתפלה

"אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני" (מד כז)

רבי עזריאל מייזליש רבה של ניישטאט דרש פסוק זה כרמז לדברי הגמרא (פריהות ו ב): "כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית". ולכן רמז הכתוב: "אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם" - אם לא תשתפו את פושעי ישראל בתפלותיכם, אזי "לא תספון לראות פני" - בתפלה.

תפארת עזריאל' שה"ש

אם אין קדוש - אין פסיעה גסה

"וישלח את אחיו וילכו ויאמרו אליהם אל תרגזו בדרך" (מה ד)

בגמרא (תענית י ב, הובאה ברש"י כאן) פרשו את אזהרת יוסף: שלא ימירו ללכת בפסיעות גסות, שכן הן מכהות את מאור עיניו של האדם. ויש להבין: מדוע לא הזהירם יעקב אביהם על כך טרם רדתם למצרים?

פרש מהר"ל צינץ:

בגמרא (שבת ק"ג ב) נאמר כי את הראיה שפנתה כתוצאה מפסיעה גסה, נתן לרפא על ידי שתיה מכוס הקדוש בליל שבת. לפי זה יש לומר, כי בטרם יצאו לדרך לא הצריך יעקב להזהירם מפסיעה גסה, לפי שבדאי נזהרו מכך בעצמם, בידעם כי לא יוכלו להתרפא ביוון הקדוש. זאת משום שמיום שמכרו את יוסף לא שתו יין כלל (שבת קל"ט א). עתה כשנמצא יוסף שבו והתרו בשתיית יין, ועל כן הצריך יוסף להזהירם על "פסיעה גסה".

המחזיק המנהל

יעקב עמד מול פני פרעה

"ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך יעקב את פרעה" (מד מז)

יש להבין מה בא הכתוב ללמדנו בלשון: "ויעמדהו לפני פרעה", הלא די היה לכתב: "ויבא יוסף את יעקב אביו אל פרעה"?

פרש רבי משה הפהו נראל רבה של מץ:

בגמרא (סוטה לח א) מובא, כי בשעה שהכהנים מברכים את העם צריכים לכוון את פניהם כנגד פני המתברכים. ויש לומר כי לכן הדגישה התורה שיוסף העמיד את יעקב אביו "לפני פרעה", כדי ששכך יוכל לברך את פרעה.

ברכת טובי [נציח תע"א]

בעש"ק, ו' בטבת, חל יוסף דהלולא של הרה"ק רבי יחזקאל משינובה, שכצדיקים רבים נהג לשמע ברכות השחר מכמה אנשים. וכן כתב בספר 'דברי יחזקאל' (עמ' שיט):

"רבונו השתדל לשמע בכל יום מכמה אנשים ברכות השחר כדי לענות אמן על הברכות".

ננה אף אנו במנהג קדוש זה, נקדיש מידי בקר כפה דקות לשמע ברכות השחר מהלחננו, ונפתחו בפנינו שערי שמים לקבל תפלותינו ברחמים וברצון.

ברכות השחר: בקול, בכונה, בחברותא.

צדיק
שומר
אמונים

ברכת המזון - ברכת הן (ב')

ברכה בלשון נסתר

בשונה מברכות 'הארץ' ו'בונה ירושלים' [נודה לך וירחם נא] הנאמרות בלשון נוכח, 'ברכת הן' נאמרת בלשון נסתר: "הוא נותן לחם לכל בשר...", וכמה באורים מצינו בדבר.

א. רבי ליב אופנהיים מגלוגא באר זאת על פי דברי הגמרא (יזמא נד א) שכל זמן שהיה ישראל במדבר, היו דומים ל'כלה בבית אביה' שעדיין אינה רגילה בפתחה, ורק כשנכנסו לארץ ישראל הפכו להיות 'כלה בבית חמה' שהיא מרגלת בפתחה. לפיכך, הברכה הראשונה שתקנו משה לישראל בעולם במדבר, טרם כניסתם לארץ ישראל - בית ה', נתקנה בלשון נסתר, ואלו ברכות 'הארץ' ו'בונה ירושלים' שתקנו יהושע ודוד לאחר כניסתם לארץ, נאמרו בלשון נוכח [וברכת הטוב והמטיב שנתקנה לאחר החורבן נאמרת בלשון נסתר, משום שבאותה שעה כבר לא הייתה השכינה שורה בישראל]. (משה יהודה, אופנהיים חפ"א).

ב. רבי צדוק הכהן מלובלין באר זאת על פי דברי הגמרא (כתובות ק"ב): "כל הברכה שיש בה, דומה כמי שיש לו אלה, וכל הברכה שיש בה, דומה כמי שאין לו אלה". לפי זה מובן, כי ברכת הן שנתקנה לפני כניסת ישראל לארץ, טרם היו ישראל נכנסים ל'בונה ירושלים' ו'בונה ירושלים' שנתקנו אחר כניסתם לארץ תקנו בלשון נוכח (צדוק הצדיק, אות רמז).

ג. הגר"ח מנייבסקי שליט"א באר: פיון שברכת הן נתקנה בשעת שבני ישראל היו במדבר, שאז היה כבוד ה' שורה בתוכם בהנהגה גלויה יומם ולילה, בעמוד אש וענן, לפיכך לא היה זה מקבול שמים לתקון בה לשון נוכח (ראה שו"ע י"ד רמב"ט כג), אולם את ברכת 'הארץ' ו'בונה ירושלים' שנתקנו אחר כניסתם לארץ, נמנו היה לתקון בלשון נוכח (תפלה למשה ברהמ"ו).

נותן לחם לכל בשר

מלבד שבחו של הקדוש ברוך הוא שנותן לנו את מזוננו בחן בחסד וברחמים, מוסיפים אנו שבח נוסף: "הוא נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו". שבח זה מוסד על לשון התנ"ך ביהוה (קולו כה), ומהותו היא שבח לבוהר העולם על כך שהוא מכין לכל בריה בעולמו את המזון הראוי לה (ד"מ תהלים שם). וכעין המובא בגמרא (סנהדרין קח ב) כי נח שהיה מפקד על כל החיות בבהמה, לא ידע מהו מאכל האקית ומשום כך הצטרפה היא ברעה. עד שבאחד הימים קלף נח רמון למאכלו, ולאחר שאקן את קלפתו החל הרמון להתלעלע, ומן התולעים שבו נאונה האקית. או אז ידע נח כי זהו מאכלה.

עוד מודים אנו כאן אף על החכמה הגדולה הסמונה בגוף האדם. שהנה אם נציר לעצמנו אדם שחלה בשעת מחלות שונות; לרפואת המחלה האחת המליץ לו הרופא שלא לאכל מאכלים קרים אלא חמים, ואלו למחלה השנייה - מאכלים חמים מזיקים מאד. מה יוכל אמן לזלזל!

גופנו דומה לחולה זה, באשר כל איבר נזקק לרכיב [מינירל] מסים לתפעולו, ואילו רכיב אחר מזיק לו. ופעולה החכמה האלקית שהאכל יתקן בגוף באופן שכל איבר יקבל בדיוק את הרכיב הדרוש לו לקיים ולא את משנהו, ואף על כך אנו מושבים באמרנו: "הוא נותן לכל בשר" (מקור התפלות ע"מ מב).

מה נזר המקום... וזה שער השמים

יום הכפורים. באי בית הכנסת הגדול שבביר ברלין ישובים היו על מקומותיהם, לבושם צחר והם עטויים פטליות לבנות. זה עתה נמנו האות לסיומה של תפלת שחרית, כשהנבאי הכה בתפלה על הבימה בקריאת: "יזכרו".

כבאיים ורגילים התרוממו ובים מהתפללים ממקומותיהם, בעקר הצעירים שבניהם, ופנו לעבר היציאה מבית הכנסת. זאת כמנהג המצוי שרק צאצאי הנפטרים נותרים בבית הכנסת בשעת אמירת תפלת "יזכרו" על ימריהם של הנופלים.

הרחבה שלפני בית הכנסת המתה מקולות הילדים שנצלו את ההפסקה להתרענונות שובבה. לפתע השתתקה ההמולה באחת, ואת מקומה תפסה דריכת חרישית.

זה מכבר הסתיימה מלחמת העולם הראשונה, במהלכה הובסה מדינת גרמניה בידי מדינות ההסכמה. את מקומן של רגשות הבושה הפסד רגשות של לאמנות, האנטישמיות החלה להרים ראש, והדריכות בקרב יהודי גרמניה הייתה רבה.

פחדם של המתפללים התעורר למראה רכב ממלחתי שחר והדור מראה הדורה בחשיבות לעבר בית הכנסת כשהוא מלאה בכמה מכוניות משטרה, ועוצר בחרימת כלים סמוך לבית הכנסת.

ההתרחשות הבלתי שגרתית עוררה בהלה בקרב המתפללים; מי יודע מה עומדים השלטונות לטפל עליהם... אולם מה רבה הייתה הפתעתם, כשנפתחה דלת רכב המשטרה, ובעדה יצאה דמות שהיתה מוכרת לכמה מהמבגרים שבין המתפללים.

היה זה לא אחר מוולטר ראטנהאוז, מי ששמש באותה עת כשר השקום בממשלת גרמניה החדשה, ולימים אף מנה כשר החוץ עד שנרצח בידי מתנקשים. ראטנהאוז היה יהודי מתבולל, בן לאחת המשפחות העשירות בגרמניה. משפחה שנודעה בזכות קונצרט החשמל 'א' א' ג' שהיה בשליטתה וקם עד עצם היום הזה. איש זה נודע כבעל מח דריב מיוחד ובעל כשרון כלכלי יוצא דופן, ומתוך כך נבחר להוביל את מאמצי השקום שנהלו מדינות הכבוש.

עתה הוא הפתיע את כלם כשכנס לבית הכנסת בעצומה של תפלת "יזכרו", נטל סדור מארון הספרים, הניח כפה צוניה על ראשו והחל באמירת "יזכרו" בלחץ לזכר נשמת אביו שנפטר לאחרונה.

המתפללים בחנו את דמוותו במבט שנמסכו בו הפתעה וסקרנות מחד, אף לא נעדרו ממנו זלג ובקרת מאידך. האבסורד זעק לשמים: לבוא לבית הכנסת בעצומו של יום הכפורים, תוך חילול מחפיר של היום הקדוש, רק כדי לומר "יזכרו" על האב שנפטר... הנשמע כזאת!?

למשן האמת מעשה זה תאם לחלוטין לעצמותיו של האיש, אשר נודע לשמצה בזכות סדרת מאמרים שפרסם בעתונות גרמניה, שבהם קרא ליהודים להתבולל בתוך העם הגרמני ולומר על יהדותם. ע"פ אולם אולי בכל זאת, חלפה בלבם מחשבה נוספת, כפי הנראה התעורר בו דבר מה וגרם לו לבוא לבית הכנסת ביום הקדוש.

בין כך ובין כך הסתיימה תפלת "יזכרו". המתפללים פנו להקנס לבית הכנסת, ואלו השר שב על עקבותיו. מבלי להתליף מלה עם הסובבים, פנה לעבר המכונית

לשמועיו של האיש, אשר נודע לשמצה בזכות סדרת מאמרים שפרסם בעתונות גרמניה, שבהם קרא ליהודים להתבולל בתוך העם הגרמני ולומר על יהדותם. ע"פ אולם אולי בכל זאת, חלפה בלבם מחשבה נוספת, כפי הנראה התעורר בו דבר מה וגרם לו לבוא לבית הכנסת ביום הקדוש.

בין כך ובין כך הסתיימה תפלת "יזכרו". המתפללים פנו להקנס לבית הכנסת, ואלו השר שב על עקבותיו. מבלי להתליף מלה עם הסובבים, פנה לעבר המכונית

לשמועיו של האיש, אשר נודע לשמצה בזכות סדרת מאמרים שפרסם בעתונות גרמניה, שבהם קרא ליהודים להתבולל בתוך העם הגרמני ולומר על יהדותם. ע"פ אולם אולי בכל זאת, חלפה בלבם מחשבה נוספת, כפי הנראה התעורר בו דבר מה וגרם לו לבוא לבית הכנסת ביום הקדוש.

בין כך ובין כך הסתיימה תפלת "יזכרו". המתפללים פנו להקנס לבית הכנסת, ואלו השר שב על עקבותיו. מבלי להתליף מלה עם הסובבים, פנה לעבר המכונית

לשמועיו של האיש, אשר נודע לשמצה בזכות סדרת מאמרים שפרסם בעתונות גרמניה, שבהם קרא ליהודים להתבולל בתוך העם הגרמני ולומר על יהדותם. ע"פ אולם אולי בכל זאת, חלפה בלבם מחשבה נוספת, כפי הנראה התעורר בו דבר מה וגרם לו לבוא לבית הכנסת ביום הקדוש.